

Zuzana Fungáčová ja Laura Solanko: Venäjän pankkisektori finanssimyllerryksessä

Viimeisen kahdeksan vuoden aikana Venäjän talous on BKT:lla mitattuna kasvanut yli 7 prosenttia vuosittain. Talouden kasvu, kasvaneet vientitulot, valtiotalouden ylijäämät, 2000-luvun alun rakenneuudistukset sekä kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden kehitys ovat auttaneet Venäjän pankkisektorin erittäin nopeaan kasvuun viime vuosina. Lainakanta on viime vuosina kasvanut noin 50 % ja talletuskanta reilut 40 % vuosittain.¹

Nopeaa kasvua

Venäjän pankkisektori on viime vuosien erittäin ripeästi kasvusta huolimatta edelleen suhteellisen pieni. Vuoden 2000 alussa pankkisektorin taseen loppusumma oli noin 35 % BKT:sta. Kuluvaan vuoteen alussa osuus oli kasvanut jo 60 prosenttiin, mikä on yhä merkittävästi vähemmän kuin useimmissa EU:n uusissa jäsenmaissa.

Pankkien (ja osakemarkkinoiden) rooli investointien ja kulutuksen rahoituksessa on perinteisesti ollut hyvin pientä. Kovasta kasvuvauhdista huolimatta pankkirahoituksen osuus yritysten kiinteistä investoinneista on vain kymmenen prosentin luokkaa. Kotitalouksien kulutusluotot ja asuntolainat ovat yleistyneet vasta aivan viime vuosina eikä niiden kanta edelleenkään ole kuin noin 25 % pankkien lainakannasta. Asuntoluottomarkkinoiden räjähdysmäinen kasvu on vauhdittanut asuntorakentamista suurimmissa kaupungeissa, mutta kokonaisuuden kannalta ne eivät ole kovin merkittäviä. Keskimäärin alle kymmenen prosenttia koko maan asuntokaupoista rahoitetaan asuntoluotoilla. Asuntolainojen osuus kaikista kotitalouksien lainoista on noin 15 %.

Laaja valtionomistus

Valtio omistaa tai hallitsee epäsuorasti huomattavaa osaa pankkijärjestelmästä. Valtion kontrolloimien pankkien osuus lainamarkkinoista on noin puolet. Kymmenen suurimman pankin joukossa on kuusi valtion kontrolloimaa pankkia, kaksi kokonaan ulkomaalaisomisteista ja kaksi kokonaan kotimaisessa yksityisomistuksessa olevaa pankkia. Kokonaisu-

udessaan ulkomainen omistus Venäjän pankkisektorilla ei ole kovin laajaa, noin neljännes sektorin taseesta on ulkomaalaisomistuksessa.

Venäjän pankkisektoria hallitsee kolme suurta, valtion kontrolloimaa pankkia; Sberbank, VTB ja Gazprombank. Näiden osuus sektorin taseesta on liki 40 %. Sberbank on ehdottomasti maan suurin pankki ja kattavan konttoriverkoston sekä de facto valtiotakauksen ansiosta sen hallussa on puolet kaikista kotitalouksien talletuksista. VTB ja Gazprombank ovat pikemminkin yrityssektorin pankkeja. Kaikki kolme ovat hyvin kannattavia ja ne ovat kasvattaneet lainanantoaan merkittävästi viime aikoina.

Kaksikymmentä suurinta pankkia vastaa kahdesta kolmasosasta koko pankkisektorin taseesta ja niiden hallussa on 70 % kotitalouksien talletuksista, 70 % yrityslainoista ja 64 % kotitalouksien lainakannasta. Kaikkiaan maassa toimii 1125 pankkia, joista suurin osa on järjestelmän kannalta merkityksettömiä. Ulkomaista omistusta on 215 pankissa ja 70 pankkia on kokonaan ulkomaisessa omistuksessa.

Sektorin ytimen tila hyvä

Keskimäärin Venäjän pankkisektori on hyvässä kunnossa. Oman pääoman suhde taseeseen on yli 12 %, lainojen suhde talletuksiin on (ilman Sberbankia) jokseenkin kohtuullinen 125 % ja pankkien tulokset viime vuosilta ovat olleet erittäin hyviä. Lisäksi markkinoilla uskotaan yleisesti, että valtio ei tule sallimaan suurten pankkiensa ajautumista vaikeuksiin. Nykyisellään Venäjän valtiolla (ml keskuspankki) on budjettiylijäämien ja maailman kolmanneksi suurimman valuuttavarannon ansiosta erittäin hyvät mahdollisuudet tukea pankki- ja rahoitussektoria. Näin on tehtykin (katso BOFIT viikkokatsaus 38 ja 39).

Ongelmina sektorin rakenne ja luottamusputa...

Venäjän pankkisektorin huolestuttava piirre on kuitenkin pankkien välisen luottamuksen puuttuminen, mikä tekee interbank-markkinoista erittäin haavoittuvia ja huhuille alttiita. Suurimpia pankkeja lukuun ottamatta luottamus vastapuoleen on heikko. Luottamusputan vuoksi interbank-markkinat eivät normaaliaikoinakaan tasaa likviditeettiä pankkien kesken. Tästä johtuu Venäjän pankkisektorilla säännöllisin

¹ Ellei muuta mainita, luvut ovat vuoden 2008 elokuun alusta ja perustuvat Venäjän keskuspankin sivuilta saatavaan dataan. Olemme käyttäneet dataa Trust-pankin muokkaamassa muodossa trust.ru/reserach/br/rus/index.html

väliajoin havaittava likviditeetin kiristyminen mm. yritysten verojen maksupäivinä.

Kuten viime viikkoina on nähty, ulkoinen shokki voi saada tämän normaalistikin huonosti toimivan markkinan liki pysähdyksiin. Huhuille alttiissa ilmapiiressä muutaman pienen pankin vaikeudet voisivat aiheuttaa ongelmia koko sektorille sekä pahimmillaan johtaa talletuspakoon. Tästä syystä viranomaiset ovat olleet haluttomia päästämään pieniäkään pankkeja konkurssiin, eikä esimerkiksi pankkien minimipääomavaatimuksia ole nostettu viime vuosina.

...sekä lainakannan nopea kasvu viime vuosina

Viime vuosina kotimainen lainakanta on kasvanut kotimaista talletuskantaa nopeammin, mistä syystä pankit ovat kasvavassa määrin lainanneet rahaa ulkomailta. Ulkomaisten velkaerien osuus pankkien taseissa onkin hieman kasvanut ja on nyt liki 20 %. Nykyisessä markkinatilanteessa pankkien mahdollisuudet saada edullista rahoitusta ulkomailta ovat käytännössä olemattomat ja tästä syystä kotimaisen lainakannan kasvu tulee hidastumaan.

Pankkien myöntämät laina-ajat ovat jatkuvasti kasvaneet. Erityinen ongelma tämä voi olla niille lähinnä keskisuurille pankeille, joiden varainhankinta on perustunut lyhytaikaiselle ulkomaiselle lainanotolle. Pankkien otto- ja antolainauksen välisten maturiteettien eroista (maturity mismatch) on varoiteltu jo hyvän aikaa,

mutta likviditeettitilanteen kiristyminen äärimmillään on korostanut ongelmaa.

Nopeassa kasvussa on aina riskinsä. Kotitalousluotot ovat Venäjällä uusi asia, pitkiä asiakas- tai luottotietohistorioita ei ole olemassa ja pankkien oma riskinhallintakin voi tältä osin olla puutteellista. Koska erityisesti kotitalouksien lainat ovat viime vuosina kasvaneet erittäin nopeasti, on mahdollista että niiden joukossa on myös jälkikäteen ajatellen huonoja päätöksiä. Mikäli esimerkiksi öljyn hinnan romahduksen tai kansainvälisen finanssikriisin syvenemisen takia Venäjän talouskasvu hidastuisi merkittävästi, luottojen takaisinmaksussa voi tulla ongelmia. Toistaiseksi venäläisten pankkien luottotappiot ovat olleet vähäisiä.

Näkymät

On luultavaa, että Venäjän keskuspankin ja hallituksen toimet riittävät ainakin tältä erää rauhoittamaan tilanteen ja nostamaan pankkisektorin likviditeetin välttävälle tasolle. Luottokannan kasvun odotetaan kuitenkin hidastuvan merkittävästi. Joitain yksittäisiä pankkifuusioita tultaneen näkemään, mutta suurta myllerrystä tuskin päästetään tapahtumaan. Venäjä ei kuitenkaan voi eristäytyä kansainvälisiltä pääomaliikkeiltä, ja kansainvälisen tilanteen jatkuessa kireänä on mahdollista, että pääomien ulosvirtaus jatkuu ja likviditeettitilanne pysyy kireänä.

Zuzana Fungáčová ja Laura Solanko ovat BOFITin ekonomisteja.